

KRIŠČIUKAITIS-AIŠBĖ ANTANAS

**KAS TEISYBĖ – TAI NE
MELAS**

Kriščiukaitis-Aišbė Antanas

Kas teisybė – tai ne melas

«Public Domain»

Antanas K.

Kas teisybė – tai ne melas / K. Antanas — «Public Domain»,

Kas teisybė — tai ne melas — ten oto zbiór opowiadań zapewnił pisarzowi wysoką ocenę wśród ówczesnych twórców literatury świeckiej. Zbiór zawiera opowiadania w sposób jasny, czasem skondensowany, czasem bardziej opisowy przedstawiający życie, postrzeganie świata i jego interpretowanie przez zwykłych ludzi wiejskich. Oni bowiem najlepiej potrafią ocenić, co jest dobre, a co złe, jakie zachowanie jest naganne, a które godne pochwały. Ostatecznie to prości ludzie dzięki temu otoczeniu, w którym się znajdują, potrafią stwierdzić, iż „co prawda — to nie kłamstwo”.

Содержание

Ugnis negesinama išsiplečia	5
Sodžiaus mokykloj 45	12
I	12
Конец ознакомительного фрагмента.	14

Antanas Kriščiukaitis-Aišbė

Kas teisybė – tai ne melas

Ugnis negesinama išsiplečia

Viename kaime gyveno sau ūkininkas vardu Jonas. Gyveno jisai gerai. Pats buvo pačiam gerume vyras: pirmutinis kaime darbininkas ir dar turėjo tris jau paaugusius sūnus: vienas buvo jau su pačia¹, kitas dar jaunikis, o trečias – pusbernukas prie arklių būdavo ir jau arti bandydavo. Sene Jonienė buvo žmona išmintinga ir priežiūri, o marčią gavo lėtą ir darbininkę. Ko, rodosi, reikėtų – tik gyvenk sau! Visi namuose darbininkai; tiktai ką vienas ir buvo ne darbininkas – ligos paimtas senutis – Jono tėvas. Jisai nuo dusulio septinti metai gulėjo ant pečiaus. Visko Jonas turėjo: ketvertą arklių ir kumeliuką, tris karves ir veršiuką, penkioliką avių, puskapį žąsų, o vištų tai ne pačios moters nežinojo, kiek. Moters namie triūsdavo² ir į lauką eidavo. Vyras savo darbus dirbdavo. Su duona kasmet lengvai išeidavo. Ką gaudavo už avižas, mokesčius išmokėdavo ir reikalus atlikdavo. Ką gyventum sau ir Dievą garbintum. Bet šalia tvora į tvorą gyveno kaimynas Baltrus – šlubis, nabašninko³ Stepo sūnus. Su juo Jonas ir pradėjo nesutikti.

Kolei senis Stepas buvo gyvas, ir gyveno Jono tėvas, sutikdavo juodu kuo geriausiai. Prireikė mergoms rėčio⁴ arba vyrams javus vežant ratas pagedo, eina, būdavo, viens pas kitą ir kaip kaimynai viens kitam padėdavo. Nubėgs, būdavo, pas kaimyną veršis, atvarydavo ir tiktai pasakydavo: Neleiskite veršio, mūsų kopūstai neužverti ir gana! O ką į tvartą varinėt arba tarp savęs plūstis, tai tegul Dievas myli, anaipol to nedarydavo. Taip gyveno senieji. O pradėjo gyventi jaunieji – su visu kitaip. Ne iš šio, nė iš to pradėjo pyktis. Matote, kas pasidarė. Jonų marčios viena vištaitė pradėjo anksti dėti. Marti pradėjo rinkti kiaušinius ant Velykų. Kasdien, būdavo, eina į vežimą pašiūrė⁵ kiaušinio atsiimti. Tiktai sykį vaikišciai, turbūt nubaidė nuo gūžtos⁶ vištą, o toji nulėkė per tvorą, į Baltrus ir tenai kiaušinių padėjo. Marti girdi – vištaitė kudakina mislija⁷ sau: dabar neturiu kada, reikia pirkčią prieš šventę išsivalyti, nueisiu paskui. Pavakare nueina į pašiūrę – nėra kiaušinuko. Klausia senio dieverio, ar neėmė kiaušinio. Ne – sako, neėmėmė; o Jurgutis, dieveryš jaunesnysis sako: tavo raibukė ant Baltrų kiemo kiaušinių padėjo, tenai kudakino, iš ten ir parlėkė. Pažiūrėjo marti savo raibukės: tupi greta su gaidžiu ant laktos, jau akis užmerkė, rengiasi miegoti. Paklausta, kur padėjo kiaušinuką, bet nepasakys bjaurybė. Ir išėjo į Baltrus. Pasitinka ją Baltrų senoji.

Ko, martele, ieškai?

Močiute, sakė, mano šiandien vištaitė pas jus atlėkusi, ar ežioj⁸ kur nepadėjo kiaušinio?

Ir matyti nematėm. Mūsų, Dievas davė, jau seniai deda. Mes savo surinkome, o svetimų mums nereikia. Mes, mergele, pas svetimus neiname kiaušinių rankioti.

Marti užpyko, pasakė nereikalingą žodį kaimynka dar du, tris, ir moters pradėjo jau plūstis. Jonienė ėjo su vandeniu, išgirdo ir ji įsikišo. Prišoko ir Baltruvienė, pradėjo kaimynkai išmetinėti⁹

¹ *pati* – žmona. [przypis edytorski]

² *triūsti* – dirbti. [przypis edytorski]

³ *nabašninkas* – velionis. [przypis edytorski]

⁴ *rėtis* – graižas su aprauktų tinkliuku miltams, grūdams ar kt. sijoti. [przypis edytorski]

⁵ *pašiūrė* – prie trobesio pastatyta pastogė padargams. [przypis edytorski]

⁶ *gūžta* – lizdas. [przypis edytorski]

⁷ *mislyti* – galvoti. [przypis edytorski]

⁸ *ežia* – lysvė. [przypis edytorski]

⁹ *išmetinėti* – priekaištauti. [przypis edytorski]

; išpasakojo, kas buvo ir ko nebuvo. Ir pasidarė lermas¹⁰. Visos sykiu rėkia, plūstasi. Tu šiokia, tu vagilka, valkata, tu ir senuką badu marini, tu jam duonos kąsnelio, pavydi.

O tu mūs retį pagadinai! Štai ir naščiai¹¹ mūs; duok šia naščius!

Susikabino už naščių, paliejo vandenį, nusitraukė viena kitai skepetas, pradėjo peštis. Tuo tarpu parėjo iš lauko Baltrus, stojo už savo žmoną. Atbėgo Jonas su sūnum. Jonas buvo vyras tvirtas – visus išvaike. Baltrui plauku pluoštą iš pakaušio išrovė. Subėgo žmones, vos perskyrė.

Iš to viskas ir prasidėjo.

Baltrus įsivyniojo tą plaukų pluoštą į skarulį¹² ir išvažiavo apskust. O pati savo kaimynams ėmė girtis, kad dabar tai Jonui būsią, eisias į Siberiją, ir pasidarė piktumai. Senis ant pečiaus gulėdamas da iš pradžių pradžių¹³ draudė juos, bet jie neklausė. Jis jiems kalbėjo.

Niekus, vaikai, darote; už tą menką daiktėlį už tą kiaušinuką, jus piktumus pakėlėte. Rado vaikisčiai kiaušinį, tuščia jo, ima jį dievai iš to vieno kiaušinio nepralobsi ne nenuvargsi. Dievas duos visiems. Negerą žodį pasakė, tai tu pataisyk, pamokyk kaip genaus pasakyt. Susipešėte – ką darysi, tenka ir susipešti, bet dabar eikite, persiprašykite¹⁴ vienas kito, susitaisykite ir bus po visam. O eisite ant piktumų, jums bus bjauriau.

Neklausė senio; mislijo¹⁵, kad jis tik taip barška, neteisybę kalba.

Jonas kaimynu neapsileido.

Aš, sako, jam plaukų nepešiau, jis pats sau pešė, o jo sūnus man visus marškinius sudraskė, štai matote!

Nuvažiavo Jonas ant provos¹⁶. Provojosi, provojosi, jiems dviem besiprovojant, Baltrui tūlė iš vežimo prapuolė. Baltrų moters pradėjo šnekėti, kad tai Jono sūnaus darbas. Mes, sako, matėme, kaip jisai naktį pro langą prie vežimo ėjo, o Juozienė pasakojo, kad ji mačiusi, buk jis tą tūlę jų kaimo kalviui Lukošiui pardavęs.

Vėla provotis. O namieje nėra tos dienos, kad nesiplūstų, kartais ir pasipeša. Ir vaikisčiai barasi tarp savęs ir moters, susiejusios skalbti, ne tiek skalbia, ką liežuvium mala, o vis tik ant pikto.

Iš pradžių kaimynai tik tai šnekėdavo ant vienas kito, o paskui ir iš tikrųjų: būdavo, kad tik ką rado negerai padėtą ir nešasi namo. Taip įprato ir moters ir vaikisčiai. Ir pradėjo juodu vis menčiau ir menčiau gyventi.

Ilgai juodu provojosi, visiems sūdžiams¹⁷ įsipyko. Sykį Baltrus Joną suprovoja, į kalinį¹⁸ pasodina, kitąsyk Jonas Baltrų. Ir kuo daOgiaus juodu viens kitam keršijo, tuo labiau pykosi. Šunį iš užpakalio muši, o jam rodo, kad jį anas šuva pjauna ir da labiau pyksta. Taip lygiai ir šitie du kaimynai: nuvažiuoja ant provos, vieną arba kitą pasodina į kalinį, ir už tai da labiau širdis piktumu užsidega. Palauk – mislija sau – aš tau atlyginsiu! – Taip juodu gyveno šešerius metus. Tik tai senis ant pečiaus gulėdamas vis jiems šnekėjo. Pradės, būdavo, privadžioti.

Ką jūs, vaikai, darote! Meskite tuos niekus, liaukite patys pykęsi ir kitų nepiktinkite, geriau bus. O kuo labiau pykstatėsi, tuo bjauriau.

Neklauso senio.

Toliau kaimynam besipykstant pradėjo jau vienas kitą dergti prieš visą svieta. Sykį per vestuves Jonų marti pradėjo prie visų šnekėti, būk Baltrų su arkliais pagavę. Baltrus buvo užsigėręs, nesusilaike,

¹⁰ *lermas* – triukšmas. [przypis edytorski]

¹¹ *naščiai* – kartelė su dviem kabliais kibirams ant pečių nešti. [przypis edytorski]

¹² *skarulį* – skarelę. [przypis edytorski]

¹³ *iš pradžių pradžių* – iš pat pradžių. [przypis edytorski]

¹⁴ *persiprašyti* – atsiprašyti. [przypis edytorski]

¹⁵ *mislyti* – manyti, galvoti. [przypis edytorski]

¹⁶ *prova* – teismo procesas, byla, bylinėjimasis. [przypis edytorski]

¹⁷ *sūdžia* – teisėja (-as). [przypis edytorski]

¹⁸ *į kalinį* – į kalėjimą. [przypis edytorski]

apskulstė¹⁹ žmoną taip, kad visą nedelį gulėjo, o jos neščios būtų. Nudžiugo Jonas, nuvažiavo pas sliedovatelių²⁰. Dabar – mislija sau – atsikratysiu aš jo. Ak tikrai jau eis į Siberiją. Bet čia jam nepasisekė. Apžiūrėjo žmoną: sveika – ne nežym. Nuvažiavo Jonas į miravą²¹ ir tenai nieko nepelnė: liepė eiti pas vaitą²² (staršiną). Čia Jonas raštininkui su vaitu, kaip didžiausiam slidžiom, mažne gorčių arielkos pragirdė, bet taip jau už tai prisūdijo²³ Baltrui nugarą iškaršti. Perskaitė ir nusprendimą.

Skaito raštininkas: sūdas²⁴ prisūdijo Baltrui prie visų įrėžti i nugarą dvidešimtį rykščių. Išklause Baltrus, pabalo kaip drobė, ir apsisukęs išėjo pro duris. Išėjo paskui jį ir Jonas: jis norėjo eiti pas vežimą, bet išgirdo – šneka Baltrus.

Gerai, sako, nuplaks mane užsidegs mano nugarą, bet kad tik jo kas daugiau neužsidegtų!

Išgirdo tai Jonas, sugrižo ir sako:

Ponai sūdzios! Jis mane ketina uždegti. Klausykite, jį taip sakė prie visų!

Pašaukė Baltrų.

Ar teisybė, kad tu taip sakei?

Aš, ponas, nieko nesakiau. Plakite mane, jei jūs turite valią. Jau turbūt man vienam kęsti už teisybę, o jį visi gali daryti!

Norėjo da ką sakyti Baltrus, bet pradėjo drebėti jo lūpos. Apsikniaubė prie sienos. Išsigando net ir sūdzios, žiūrėdami i Baltrų. Mislija sau, kad tik iš tikro jis ko pikto nepadarytų sau arba kaimynui.

Ir pradėjo senutis sūdzia kalbėti:

Štai ką aš jum, vyručiai, pasakysiu! Susitaikykite judu veluk gerumu. Tu, brole Baltrau, lyg gerai padarei nėščią moteriškę apkūlei? Gerai, kad Dievas da apsaugojo, o būtum sunkiai prasikaltęs. Ar tai gerai? Tu būk mažesnis, persiprašyk jo, o jis tau dovanos. Mes, ką prisūdijome, išdildysime²⁵.

Išgirdęs tai raštininkas pasakė:

Štai knygoje parašyta, jei ką prisūdijome, tai reikia išpildyt, o išdildyti to jau negali.

Bet sūdzia raštininko neklausė:

Gana, sako, zaunyt²⁶; žiūrėsi tu ten, kas parašyta; Dievą reikia atminti: o taikytis Dievas liepė.

Ir vėla sūdzia pradėjo kaimynus taikyti, bet nieko nepadarė. Neklausė jo Baltrus.

Aš, sako, dėkui Dievui, turiu jau penkiasdešimtis metų be vieno, turiu sūnų su marčia ir amžį mane niekas nemušė, o dabar tas bjaurybė atvedė mane ant rykščių ir aš tylėsiu, ką čia šnekėti!... Na, ir jį mane paminės!...

Vėl pradėjo drebėti Baltraus balsas. Negalėjo daugiau šnekėti. Apsisukęs išėjo. Išėjo ir Jonas.

Iki namų buvo gera mylia, ir Jonas sugrižo namon gana vėlai. Jau moters buvo išėjusios padėt pargyti. Išsikinkė jį arkli, išitraukė vežimėlį ir nuėjo į pirkčią. Pirkčioje nieko nebuvo. Vyrai iš lauko da buvo neparėję. Jonas, atsisėdo ant suolo ir užsimislįjo. Atsiminė jį, kaip Baltrui perskaito nusprendimą, ir kaip jis pabalo ir apsikniaubė prie sienos. Pagailo jam Baltraus. Ir girdi jį: nusikosėjo senis ant pečiaus. pasivertė, nukorė kojas ir pradėjo rangytis nuo pečiaus. Nulipo senis, atsimalino prie suolo ir atsisėdo. Pailso vargšas, atsikosėjo, pasirėmė ant stalo ir sako:

– Ką? Prisūdijo?

Jonas sako: „Dvidešimtį rykščių prisūdijo”.

Palingavo senukas galvą.

Negerai, sako, Jonai, tu darai! O negerai! Ne jam, bet sau negerai darai. Na kas iš to, ar tau palengvės, kad jam nugarą nuplaks?

¹⁹ *apskulstė* – sumušė. [przypis edytorski]

²⁰ *sliedovatelius* – tardytojas. [przypis edytorski]

²¹ *mirava* – merija, vietos valdžia. [przypis edytorski]

²² *vaitas* – istor.: miesto valdytojas. [przypis edytorski]

²³ *prisūdijo* – priteisė. [przypis edytorski]

²⁴ *sūdas* – teismas. [przypis edytorski]

²⁵ *išdildyti* – panaikinti, atšaukti. [przypis edytorski]

²⁶ *zaunyti* – niekus kalbėti. [przypis edytorski]

– Daugiau to nedarys – pasakė Jonas.

– Ko nedarys? Ką jis už tave blogiau daro?

Įvirto Jonas.

Kaip gi, ką jis man padarė? ! Jis mano žmoną vos neprimušė; jis dabar ketina mus uždegti; ką... Ar tai jam už tai rankas bučiuosi?

Atsiduso senis.

Tu vaike, visur vaikščioji ir važinėji, o aš jau ne metai guliu ant pečiaus ir tau rodosi, kad tu viską matai, o aš nieko nematau. Ne, vaikeli, tu nieko nematai; tau nuo piktumo akys užtemo. Svetimus nusidėjimus nešiojiesi priešakyj, o savo užpakalyje. Sakai, jis negerai daro. Kad jis tiktai vienas negerai darytų, tai ne piktumų nebūta. Bene vienas tiktai pakelia piktumus tarp žmonių? Piktumai visados atsiranda tarp dviejų ir abudu kalti. Jo piktą tu matai, o savo nematai; kad jis vienas būtų piktas, o tu būtum geras, piktumų nebūtų. Plaukus kas jam pešė? Po sūdus kas jį vadžiojo? O vis tik tu ant jo viską verti. Patsai bjauriai gyveni, užtai ir negerai. Ne taip vaikeli, aš gyvenau ir ne taip ne tave mokinau. Mudu su seniū, jo tėvu, argi taip gyvenova? Mudu gyvenova, kaip kaimynai. Turiu, būdavo, da sąmatinio, ateina merga: dėde, ar neduotum miltų? – Eik į klėtį, prisisemk kiek reikia. Nėr kam jo arkliu i naktigonę nujoti – eik, Jonuk, nuveik arklius. O man ko prireikė – siunčiu pas kaimyną: dede, ar neduotum to ir to, – Imki, vaikeli! Tai taip mudu gyvenova. Ir jum buvo gerai. O dabar? Nuolat barniai, piktumai. Ar tai jūs gyvenate? Tai griešijate. Tu, vaike, tu namų valdonas! Tu atsakysi! Ko tu mokini moteris ir vaikisčius? Piktumų! Jie visi kaip šunys loja, Ar tai gerai? Juk tu atsakysi! Atsimink tiktai apie dušią. Ar tai reikia daryti? Jis tau negerą žodį – tu jam du; jis tau kumsčią – tu jam dvi. Ne, vaikelį, Kristus ant žemės gyveno, ne taip mus kvailius mokino. Tau negerą žodi pasakė – tu nutylėk, jis pats gailėsis. Taip mus Kristus mokino. Tau į vieną žanda, o tu atkreipk da ir kitą: temušie, jai aš to vertas. O ji ir paims gailestis. Jis apsisistos ir tavęs paklausys. Tai Kristus mums liepė daryti, o ne keršyti. Ko tyli? Ar teisybę kalbu?

Tyli Jonas – klauso.

Atsikosėjo senukas ir vėla pradėjo šnekėti. Tu misliji, kad Kristus mus negerai mokino? Juk vis tai mums ant gero. Tu pažiūrėk nors į savo gyvenimą ant žemės. Ką, ar tau geriau, kaip tuos piktumus pakelėte. Tu tik pasiskaityk, ką išmetei ant provų, kiek pravažinėjai? Į ką nuaugs tavo vaikai? Juk tu turi visus aprūpinti, turi didinti turta, o dabar viskam mažinasi. O kas kaltas? Vis tu. Reikia eiti su vyrais į lauką, pačiam sėti, o tave, kaimynas šaukia į sūdą. Neužarsi lanko, nepasėsi kada reikia, jvas neužaug. Avižos delko šimet prapuolė? Kada tu jas sėjai? Mieste važinėjai. Ir ką pelnei: vis sau ant sprando. E, vaikeli, tu žinok, ko tau reikia, dirbk su vyrais, o jeigu kas tau ką padarė, ar ką pikto pasakė, dovanok, kaip Dievas prisakė, o pamatysi, kad bus gerai ir lengva ant širdies.

Tyli Jonas.

Vaikeli, paklausk tu manęs senio. Eik, pasikinkyk Bėrukę²⁷, nuvažiuok tu pas sūdžią, išdildyk tą visą provą ir nuveiki rytoj pas Baltrų, susitaikysite judu, kaip Dievas prisakė; pasiprašyk²⁸ jį pas mus, o rytoj šventa, išsigersite, užmiršite visus piktumus ir gyvensite kaip tikri kaimynai.

Atsiduso ir Jonas, mislija: teisybę senis sako, ir atsileido jo širdis. Tiktai nežino, kaip tai viską padaryti, kaip dabar susitaikyti?

Ir vėla pradėjo senis kalbėti, tarytum, prijausdamas.

Eik, Jonai, neatidėk ant kitos dienos. Gesink ugnį iš pradžių, kaip įsidegs, nieką nepadarysi. Žinai vaikeli, kad ugnis negesinama išsiplečia.

Norėjo senis da ką pasakyti, bet parėjo moters ir pradėjo kaip mečerkės²⁹ čiarškėti. Jau jom viską danešė: ir kaip Baltrų apsūdijo ant rykščių, ir kaip jis ketino uždegti. Viską jos dažinojo, da ir savo pridėjo ir jau su Baltrų moterims pasibarė. Pradėjo pasakoti, kaip Baltrų marti gąsdinusi, kad

---

²⁷ *Bėrukė* – bėros (tamsiai rudos) spalvos arklys. [przypis edytorski]

²⁸ *pasiprašyti* – čia: pasikviesti. [przypis edytorski]

²⁹ *mečerka* – paukštis. [przypis edytorski]

Jonas jau dingęs. Mokytojas parašęs skundą pačiam ciecoriui ir viską surašęs: ir apie tūlę ir apie daržą, ir pasakojo, kad Baltrui tekšenti pusė sodybos. Paklausė Jonas, ką zaunijo, ir vėl jo širdis atšalo ir vėl jį piktumas paėmė.

Liovė Jonas klausęs moterų pakilęs, išėjo apsitriūsti apie tvartus. Besitriūsiant saulutė nusileido, parėjo ir vyrai iš lauko. Arė jie dvejais vasarajui³⁰. Padėjo Jonas išskinkyti arklius, sunėšė žagres³¹ po pastogę, norėjo da kokius ten karčius³² sutraukti po pašiūrę, bet jau visai sutemę. Paliko Jonas tuos karčius ant rytdienos; padavė da ant nakties galvijams ir viską apsižiūrėjęs, užsikėlė vartus.

Dabar tik pavakarieniaut ir eit gulti – pamislijo Jonas, eidamas į pirkčią. Užmiršo jisai dabar ir Baltrų ir ką jam tėvas pasakojo. Tiktai norėjo žengti į priemenę, girdi: už tvoros kaimynas kasžin ant ko plusta. Tegul jį velniai – rėkia Baltrus – užmušt jį reikia. Sustojo Jonas, pastovėjo, paklausė iki Baltrus liovėsi keikęs, pakratė galvą ir nuėjo į pirkčią.

Marti užžibinus³³ žiburį atsisėdo kampe verpti. Senoji vakarienę rengia, vyresnysis sūnus sermėgą³⁴ lopo, kitas su knygomis už stalo sėdi, o Jurgutis į naktigonę rengiasi. Pirkčioj gražu, linksma ir viskas būtų gerai, kad tik ne tas kaimynas.

Įėjo Jonas supykęs numetė katę nuo suolo ir moteris išrėkė, kam milžtuvę padėjo po kojomis. Atsisėdo jisai kaip nesavas ir pradėjo taisyti plėčką³⁵; o niekaip jam iš galvos neišeina, kaip Baltrus jį ketino uždegti ir kaip dabar jam einant į pirkčią rėkė, kad reikia jį užmušti.

Padavė senukė Jurgučiu vakarienę; jisai pavalgė, apsirengė, ir paėmęs duonos išėjo pas arklius. Norėjo vyresnysis sūnus jį išleisti, bet Jonas pats pakilęs išėjo laukan. Jau suvisai³⁶ buvo sutemę ir pakilo vėjas. Užsodino vaikisčią ant arklio ir pavykėjęs paskui kumeliuką žiūrėjo iki iš kaimo neišjos. Stovėjo, stovėjo Jonas pas vartus ir niekaip jis negali užmiršti, kaip Baltrus sake „kad tik kas jo daugiau neužsidegtų“.

Mislija Jonas, tokia sausuma, o da toks vėjas. O ką tu su juo, kyštels kur prisėlinęs žariją, ir atlikta, sudegins neprietelius³⁷ ir jo bus teisybė. A kad taip man jį užklupus, jau neišstruktu! Ir taip ta mislis jam įpuolė į galvą, kad jis negrįžo atgal į pirkčią, o tiesiog išėjo per vartus. Apeisiu apie³⁸ tvartus, o kas jį žino? Tarė sau Jonas. Ir pamažėliu nuėjo patvoriu. Tiktai atsėlino pas tvartų kampa, ogi anam gale tvartų kaip ir kas šmėkštelėjo ir greit išnyko. Sustojo Jonas, klauso ir žiūri: nieko nė matyt, nė girdėt, tikai lapai ant medžių šnabžda. O buvo tamsu, nors į akį durtu – nematyt. Pastovėjo, dairės, nieko nematyt.

Turbūt ma tiktai taip akyse pasirodė – pamislijo. Jonas bet visgi apeisiu aplinkui trobas. Eina Jonas toliau apie tvartus. Daėjo iki kampu³⁹, ogi dyrst: ties anuo kampu kluono⁴⁰ kasžin kas žybtelėjo pas akėčias ir vėla prapuolė. Jonui tiktai širdį nusmelkė. Sustojo jisai ir žiūri: o pas akėčias da šviesiau sužibėjo ir gražiai matyt: pas akėčias tupi žmogus į jį pečiais atsikreipęs ir šiaudų gniūžtę kuria. Užsidega Jono širdis, šoko jis prie neprieteliaus. Nu dabar, mislija sau, neištrūks.

Nespėjo Jonas pribėgti, jau ugnis pasirodė palėpėje ir pradėjo nešti liepsną ant stogo, o Baltrus stovi. Kaip vanagas puolė ant šlubio. Neištrūksi, mislijo sau. Bet turbūt pajuto jį šlubis, davė patvoriu, tik nušokavo su savo kreivąją.

– Nepabėgsi! – suriko Jonas ir pasileido paskui jį.

³⁰ *vasarajus* – pavasarį sėjami javai. [przypis edytorski]

³¹ *žagre* – arklas. [przypis edytorski]

³² *kartys* – čia: nukirstas medis. [przypis edytorski]

³³ *užžibinus* – uždegusi. [przypis edytorski]

³⁴ *sermėga* – milinė, milo (storo vilnonio audeklo) paltas. [przypis edytorski]

³⁵ *plėčka* – plokščias, nedidelio tūrio butelis. [przypis edytorski]

³⁶ *suvisai* – visai. [przypis edytorski]

³⁷ *neprietelius* – priešas, nenaudėlis. [przypis edytorski]

³⁸ *apie* – čia: aplink. [przypis edytorski]

³⁹ *daėjo iki kampu* – priėjo kampa. [przypis edytorski]

⁴⁰ *kluonas* – trobesys javams krauti. [przypis edytorski]

Jau pasivijo Baltrų, norėjo tvirti už apykaklės; ans pasisuko į šali, Jonas sugriebė už skverno. Skvernas nutruko ir Jonas išsitiesė ant žemės.

– Laikykit! – suriko Jonas ir vėla paskui vytis.

Iki Jonas atsistojo, Baltrus jau buvo ant sava kiemo. Bet Jonas ir čia ji užklupo; tiktai norėjo jau Baltrų sugriebti, kaip Baltrus pagriebęs kuolą⁴¹ rež jam į galvą.

Tiktai ugnis Jonui akyse pasirodė, paskui užtemo, pats tik pasviro į šali. Jonui atsigavus, Baltraus Jau nebuvo, tiktai aplinkui šviesu kaip dieną. Ogi dyrsteli Jonas; jau jo visas kluonas liepsnoja.

– O tu, dievulėli! – suriko Jonas – ogi man reikėjo tiktai ištraukt ir užmint.

Norėjo rėkti ant viso kaimo, bet balso neteko. Norėjo bėgti – kojų nepavelka. Žengė kelis žingsnius, pradėjo svyruoti, užėmė jam kvapą. Pastovėjo, ir vėla pradėjo eiti. Iki atėjo pas ugnį, jau kluonai baigė degti; užsiėmė tvartai ir pirkčia; į kiemą jau negalėjo įeiti. Subėgo žmonių daug, bet nieko padaryti negalėjo. Kaimynai savo daiktus kraustė, gyvulius į laukus varė. Užsiėmė jau ir Baltrų trobos; pakilo da didesnis vėjas, perėjo liepsna į kitą pusę kelio ir tarytum šluotą nušlavė pusę kaimo. Jonų išnešė tiktai senį ir patys vos išbėgo. Visi gyvuliai sudegė, vežimai, žagrės, akėčios, kiek da buvo javų, drapanos⁴² – viskas sudegė.

Liko tiktai arkliai, kas buvo laukuose.

Baltrus da šį ta išnešė ir gyvulius išvarinėjo.

Degė ilgai – visą naktį.. Jonas stovėjo pas ugnį ir vis tiktai šnekėjo: tu dievulėli, reikėjo tik ištraukti ir užmint. Kaip užgriuvo pirkčios lubos Jonas šoko prie ugnies, sugriebė nuodėgulį ir pradėjo traukti. Moterys pamačiusios šaukė jį atgal, bet jis ištraukęs nuodėgulį šoko daugiau traukti, bet pasviro ir parpuolė i ugnį. Šoko sūnus ir vos jį iš ugnies ištrauke. Apsvilo Jono plaukai, apdegė drabužiai, rankos, ir nieko jis nejautė.

Tai iš bėdos jo galva susimaišė, šnekėjo žmonės.

Baigė jau degti, o Jonas vis stovėjo ir šnekėjo: dievulėli tu mano! Reikėjo tik man ištraukt ir užmint!

Ant rytojaus anksti atėjo šaltyšiaus⁴³ sunus Jono pavadyti.

Dėde, jūs tėvas miršta. Prašė, kad ateitumėte atsisveikint.

Užmiršo Jonas ir tėvą ir nesuprato ką jam sako.

Koks, sako, tėvas? Ką liepė pašaukti?

Liepė jūs, dėde, pašaukti; jisai pas mus miršta. Eiva, dėduk, eiva.

Vos Jonas suprato; nuėjo pas tėvą.

Išnešant senuką, vėjas užnešė šiaudų kūlelį ir jisai labai apdegė. Ji nunešė pas šaltyšių ir jo pirkčioj paguldė.

Tuo tarpu kaip Jonas atėjo pas tėvą tenai buvo tiktai sena močė ir vaikai ant pečiaus. Visi buvo išėję pas gngj. Senukas gulėjo ant suolo; šalia jo gramnyčia žibėjo. Senoji priėjus pasakė senukui, kad sūnus jau atėjo. Jisai pasišaukė sūnų arčiau. Jonas prisiartino ir senukas prašnekėjo.

Ką, vaikeli! Ar aš tau nesakiau, kad bus negerai. Kas sudegino kaimą?

– Jisai, tète – pasakė Jonas – jisai, aš jį užtikau; prie manęs jis ir uždegė. Man reikėjo tada tiktai užspausti ugnį ir iš to nebūt buvė nieko.

– Jonai – pasakė senis – aš jau mirštu ir tau reiks mirti; pasakyk, katras⁴⁴ iš judviejų kaltas.

Jonas žiūrėjo į tėvą ir tylėjo – nieko jis negalėjo išstarti.

Prieš Dievą tu dabar pasakyk, katras kaltas? Atsimink, vaikeli, ką aš tau sakiau.

Dabar tiktai Jonas atsiminė ir viską suprato. Puolė jis ant kelių prieš tėvą ir pradėjo verkti.

---

⁴¹ *kuolą* – trumpas pagalys, geležies strypas. [przypis edytorski]

⁴² *drapanos* – drabužiai. [przypis edytorski]

⁴³ *šaltyšius* – seniūnas. [przypis edytorski]

⁴⁴ *katras* – kuris. [przypis edytorski]

Tėveli mano! Dovanok man, aš tavęs neklausiau; tu teisybę man kalbėjai. Aš už jį buvau piktesnis. Kad aš būčiau tavęs klausęs, būčiau savo kaimynui nekeršijęs, būčiau susitaikęs, kaip Dievas prisakė, tai būtų nebuvęs, ne tų piktumų, ne trobos nebūtų sudegusios. Tėveli, aš kaltas; aš gailiuosi prieš Dievą. Senelis susiėmęs rankas tarė:

– Ponui Dievui dėkui! Pasakęs tai atsigrėžė į sūnų.

– Vaikeli!

– Ko, tėveli?

– Ką dabar daryti?

Jonas vis verkė.

Nežinau, tėveli, kaip mes dabar ir gyvensime?

Senelis užsidengė akis, pakrutino lūpas, tarytum norėjo ką ištarti; paskui vėla atsidengė akis ir tarė.

– Išgyvensite. Jei su Dievu gyvensite, išgyvensite, vaikeliai!

Taręs tai, senelis susiėmė rankas, atsiduso, akis užmerke ir numirė.

Sodžiaus mokykloj⁴⁵

I

Šiandien paleidžia vaikus iš sodžiaus mokyklos. Užvakar vaikai, vosilkas berankiodami, visus tėvų rugius išbraidė. O vakar kiekvienas su našta uosio lapų ir pundais vosilkų suėjo mokyklos kaišyti. Iškaišę sienas, palubes, duris ir langus, ir viską gražiai apsišvarię, visi susėdo ant savo vietų klausyti žodžių mokytojaus. Mokytojas liepė ant rytojaus ateiti visiems apsipraususiems ir gražiai apsirėdžiusiems, o taipogi įsakė, kad kiekvienas pasiprašytų savo tėvus ant egzamino. Saulei ką tik užtekėjus, vaikai jau pasirengę ir, paskui tėvus vaikščiodami, be perstojimo prašė jų rengtis, kad nepasivėlintų. Moters kiekviena pasirūpino po buteliuką virintosios⁴⁶ ir po sūrį, o seniai neužsimiršo įsidėti dėl visoko po kokią rublenką. Ant devintos pilna mokykla buvo jau prisirinkus. Moters savo sūrius ir buteliukus virintosios pavedė mokytojui. Vaikai jau sėdėjo ant savo vietų. Moters prie viena kitos gretinosi šalia pečiaus. Seniai gi arčiau stalo; o kurs da kiek jautėsi mokytų, taikėsi ir suvis⁴⁷ prie stalo. Štai tuojaus atėjo vaitas⁴⁸ su raštininku ir da koks ten su juoda apykakle; jie visi trys susėdo už paties stalo: vaitas atsisėdo i vidurį, raštininkas po dešine. Juodapykaklis gi po kaire ant kampučio suoloelio. Ant stalo, užtiesto raudona skepeta, gulėjo pundas knygų. Vaikai pirštais rodydami vienas kitam pamažu šneka: „kasžin, katram ta didžioji knyga, ar tik ne Luckučiu?”

Mokytojas liepė rytmetinę maldą giedoti; tuo visi sustoję atsikosėjo ir visokiais balsais užtraukė: vienas galvą pakreipęs drūtai varo, kitas dantis sukandęs ir kaklą ištiesęs nori plonai išvaryti, o trečias užsimerkęs ir baisiai išsižiojęs visus aprėkia; pats gi mokytojas ranka moščiodamas kaip bulius baubia. Pabaigė giedoje: vienas buvo da vėl pradėjęs, bet tuo nutilo.

Prasidėjo kvotimas (egzaminas). Mokytojas pradėjo klausinėti iš istorijos: kaip Adomas buvo rojuje, už ką ji išvarė; paskui klausinėjo apie Kristaus gyvenimą. Kiekvienas mokintinis⁴⁹ gryna lietuviška kalba dailiai pasakojo, nes jau pirmiau žinojo, ką kiekvienam reiks atsakyti. Seniai vienas kitam pamažėliu šneka: „Tai, vyruti, ar tu matai! Kaip regste rezga.” – „Taigi, tu man tokiems mažiems taip išmok; ką, vage, kerta nuo ausies, kaip koks, tarytum, prabaščius⁵⁰. Moterys galvas kraipydamos viena kitai šnabždena: „Tai, sakė, mūsų mokytojas toks, toks, o matai, kaip gražiai išmokina.” – „Ana, sesele, kaip tavo Jonukas dailiai pasakoja, taip galviukę pakreipęs, taip aiškiai žodį taria, lygiai kaip mūs jaunukas kunigėlis.

Vaitas iš pradžios klausė, paskui, turbūt, nusibodo; pradėjo vartyti knygas, o juodapykaklis iš šalies žiūrėjo į knygos paveikslėlius. Raštininkas, kasžin apie ką mislijo. Mokytojas pabaigęs klausinėti iš istorijos, pradėjo uždavinėti klausimus iš skaitlių⁵¹. „Na, Pauliau, paklausė mokytojas, pasakyk tu man, kiek buvo paršų, jeigu trys kiaulės atsivedė po aštuonis, kožna paskui nugulė penkis ir iš pasilikusių keturi nustipo?”

Vaikas akis į lubas įsmeigęs, pamislijo ir atsake: „Devyni”. – „Ne gerai; kaip tai devyni, jog keturi nustipo?” Čia vaikas da labiau pakėlė galviukę aukštyn, mirkčiodamas akimis, kurios beveik jau pilnos buvo ašarų, ir ne po ilgam pasakė: „penki”. – „Na, tu Mikuli – klausė toliaus mokytojas –

⁴⁵ *sodžiaus mokykloj* – Čia skaitytojas ras aprašytą dieną egzamino kaimo (sodžiaus) mokykloj arba iškaloj Suvalkų gubernijoje. Tenai mokyklose mokina mokytojai, kilę iš tą pačių žmonių, lietuvių. Užtaigi skaitytojas nesuvalkietis nesistebės, perskaitęs apie tai, kas dėjosi toj mokykloj. [przypis redakcyjny]

⁴⁶ *virintoji* – degtinė. [przypis edytorski]

⁴⁷ *suvis* – išvis, visai. [przypis edytorski]

⁴⁸ *vaitas* – miesto valdytojas. [przypis edytorski]

⁴⁹ *mokintinis* – mokinyš. [przypis edytorski]

⁵⁰ *prabaščius* – klebonas. [przypis edytorski]

⁵¹ *skaitliai* – nuo: skaičiai, t.y.: matematika. [przypis edytorski]

pasakyki, kiek bus 7, 9 ir 2”. Vaikelis tuo pradėjo pirštus skirstyti ir lūpas krutinti. Tuo tarpu vienas senis atsiliepe: „Kvaily, sakyk 18”. Paskui pamažiau seniams: „Kad aš paimu puskvatierkę šnapso, butelį bavaro ir kringelį, tai visados užmoku timpą.” Mokytojas nieko nepasakė, visi tik šypsojosi.

Pagliaus liepė paskaityti da iš rusiško. Tuo pačiam kampe vienas pakilęs pradėjo skaityti: „Zil, bil u babuška sierenki kožli, ot kak, ot kak, sierinki kozlika”. Vaitas išgirdęs tokią kalbą, nusišypsojo. Moterys nieko nesuprasdamos, lyg žąsys galvas pakreipusios, klausė. Ant galo mokytojas pabaigė klausęs; priėjęs prie vaito paprašė, kad vaikams dovanas išdalintų. Vaitas pradėjo dalinti. Vaikai paskui vienas kitą iš suolų pradėjo grūstis; kiekvienas priėjęs abiem rankom griebia knygą, ant daikto pamindžikavęs ir grindis kojom pašiūravęs⁵² greit vėl sprūsta ant vietos. Išdalinus dovanas, mokytojas prakalbėjo į savo mokintinius: „Šiandien, vaikai, pasibaigė mokslo metai; dabar galėsite pasilsėti; neužmirškite tikrai, ką išmokote ir nesutingėkite. Vieni mokinotės labai gerai ir už taigi padarėte savo tėvams didelį džiaugsmą, kiti, kad ir tingėjote, bet šimet visus apdovanojau. Tikiuosi kad kitamet nė viens netingėsime; kada reiks vėl susirinkti, jums bus užsakyta per bažnyčią, o dabar padainuosime „vilką”⁵³.

Tuojaus visi vaikai pasirengė dainuoti ir mostelėjus mokytojui visi užtraukė: „ganau aveles pagiriais, atbėga „vilkas” patvoriais; aveles išvaikė, vilneles išdraike po laukus, po laukus”. Padainavę „vilką”, visi sustojo, persižegnojo ir užgiedojo vakarinę maldą; pabaigus už vienas kito puolė per duris laukan ir tuojaus jų pilnas kaimas pasklido.

---

⁵² *šūruoti* – eiti tempiant kojas. [przypis edytorski]

⁵³ *vilkas* – čia: daina apie vilką. [przypis edytorski]

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.